

ՄԱՄԻՆ-ՍԻՆԻՐԵԱԿ

ԺԵՐ ԶՆՃՂՈՒԿԸ

ՃԻՃՈՒՆ,

ՊԱՌԱԻ ՄՈՌԱՆԻ ԽՈՍՏՈՎԱՆՔԸ

Թարգմանեց

ՕՐ. Ն. ԱՂԱՆԵԱՆՆՑ

891.715
Մ-22

Թ Ի Յ Լ Ի Ս

օր. ն. Աղանեանցի, պոլից. 7.
1912

30 MAY 2011

Հրատարակչություն «ՀԱՍՏԵՐ» ամսագրի № 28

22

ՄԱՍԻՆ-ՍԻՌԻԵԱԿ

Այ

ԾԵՐ ԶՆՃՂՈՒԿԸ

ՃԻՃՈՒՆ,

ՊԱՌԱԻ ՄՈՌԱՆԻ ԽՈՍՏՈՎԱՆՔԸ

Թարգմանեց

ՕՐ. Ն. ԱՂԱՆԵԱՆՑ

Թ Ի Ֆ Լ Ի Ս

Էլեկտրոնայ. օր. Ն. Աղանեանցի, պոլից. 7.

1912

տարեկան Սաքօն լարեած ուշադրութեամբ հետևում էր նրա ամեն մի շարժեալին:

—Ի՞նչ հրաշալի բան դառաւ, Սաքօ.—ասաց հայրը, վերջին մեխը խփելով:—Կատարեալ պալատ է...

—Բայց սարեակներն ո՞ւր են, ապի, հարցրեց երեխան:

—Սարեակներն էլ կըզան:

—Ա՛, սարեակի բուն է եղել... կրկնաց աքաղաղը, որ ականջ էր դնում խօսակցութեան:—Սյգպէս էլ գիտէի:

—Է՛հ յիմար, յիմար,—ծաղրեց ծեր ճրնճողուկը:—Սյգ ինձ համար են պատրաստում... Սյո: Հ՞ը, պառաւ, տե՛ս, ինչ տնակ են շինել մեզ համար:

Բայց նրա մարիկը նրանից խոհեմ էր և չէր հաւատում նրա խօսքերին, մանաւանդ որ քեռին էլ ասաց թէ սարեակների համար է շինում: Չընայելով դրան, չուզեց վէճի բռնել ծերի հետ, քանի որ դրանից բան չէր դուրս գայ: Ո՞վ կարող էր վիճել ծերի հետ, նա միշտ իր ասածն էր կրկնում, իսկ կնիկը անբաւակա՛նութեան պատճառ դառնալ չէր ուզում: Ինչո՞ւ կռիւ սկսել, երբ արեւ այսպէս պարզ լուսաւորում է, ամեն կողմը քըչքըչում են գարնան առակները և ծառերի բողբոջներն էլ լցել ու կարմրել են: Շուտով կը բացւեն նրանք և

ամեն մէկը կը տայ մի մի կանաչ տերև, փափուկ, հոտաւէտ, և փայլուն: Փառք Աստծու, ձմեռն անցել է և ամենքի համար եկել են երջանիկ օրերը: Ծեր ճրնճողուկը սաստիկ մըսկան է և շատ անգամ վիրաւորում է իր պառաւին, բայց գարնան այսպիսի ախորժ օրերին մոռացւում են նոյն իսկ ընտանեկան անախորժութիւնները:

—Ի՞նչ ես լռել, այ կնիկ—կպել էր նրան ծեր ճրնճողուկը: Բաւական է ինչքան կըտուրի տակ ապրեցինք, այնտեղ մութն է, անյարմար և ամեն տեղից փչում է: Ուղիղն ասած, ես վաղուց արգէն մտադիր էի բունս փոխեմ, բայց միշտ էլ ժամանակ չէի գտնում: Լաւ է որ քեռին ինքը գլխի ընկաւ... Տե՛ս, հաւերը հաւարուն ունեն, ձիերն ախոս, շունը որջ. միայն ես եմ այստեղ-այնտեղ թափառում: Քեռին խղճաց և տնա տնակ շինեց մեզ համար... Ինչ լաւ կապրենք, այ կնիկ:

Հայեաթի բոլոր բնակիչները զբաղեւած էին քեռիով: Չին ախոսից էր գլուխը հանել, բրդոս քուշին որջից դուրս էր եկել, մինչև իսկ մոխրաթաւալ կատու նազիկը, որ ամբողջ օրերով պառկած էր լինում արևի տակ, նա էլ ուշադրութեամբ հետևում էր, թէ վերջն ինչ է լինելու:

—Էյ, ծեր խաբեբայ—կանչեց ծեր ճրնճ-

դուկը. նկատելով իր վաղեմի թշնամի Նազրիկին: — Ի՞նչ էս եկել, ծոյր: Այժմ էլ չես կարող հասնել ինձ... բան: Խեղդոտիր քո մկներին ու հեռուից նայիր թէ ինչպէս կապրեմ իմ տնակում: Միշտ ես չըթռչկոտամ սառնամանիքներին մի ոտի վրայ, իսկ դու տաք պառկես վառարանի կողքին:

— Ի՞նչ կայ որ, կարելի է... համաձայնեց արագաղը, որ նոյնպէս չէր սիրում Նազրիկին: — Թէպէտ մեր ճրնճողուկը մեծամիտ է և կըրուարար, բայց վառեկներ չի գողանում:

Քեռին աւարտելով գործը, վերցրեց արկղիկը և ամրացրեց ցանկապատի ամենապինդ գերանին, մի գեղեցիկ բուն էր, տախտակները լաւ կըպած իրար, վերեւից երկաթէ կտուրով, իսկ կողքից կպած էր ուռենու չոր ճիւղը, որի վրայ լաւ կարելի էր հանգստանալ: Փոքրիկ կլոր պատուհանի մօտ, որից կարելի էր ներս մտնել բունը, կար և մի փայտէ ձողիկ—այն էլ վատ չէր հանգստանալու համար:

— Շտապիր, կնիկ, պատրաստ կաց.— սասաց ծեր ճրնճողուկը: — Եթէ ոչ կըգտնւին այնպիսի աներեմներ, որոնք կըյափշտակեն ուրիշի սեպհականութիւնը. . . Սարեակները ուր որ է կըգան:

— Իսկ եթէ դուրս անեն այնտեղից,— նկատեց մարիկը— այս բունն էլ կը քանդենք, կամ

ուրիշը կը գայ և կը բռնի և այն ժամանակ մենք դուրսը կըմնանք: Քեռին էլ ասում էր թէ սարեակների համար է:

— Էհ, անխելք, կատակ էր անում:

Չէնց որ քեռին քաշեց մէկ կողմը իր աշխատանքի արդիւնքը հեռուից դիտելու, ծեր ճրնճողուկն արդէն երկաթէ կտուրին էր: Ուրախ ճըռուղելով, մի ակնթարթում նա անյայտացաւ պատուհանի մէջ, միայն պոչն երևաց:

— Էհէ, այստեղ շատ հիանալի է,— բարձրաձայն մտածում էր ճրնճողուկը, խճճելով բրդէ քուլաների մէջ: — Ի՞նչպէս կըտաքանայ պատաւս, փոքրիկներս էլ... Ոչ մի տեղից չի փչում, անձրև էլ չի կաթում և, որ գլխաւորն է, ինքդ ես տանտէր: Վատ չէ: Զմեռն էլ չենք սառչի: Բարձրանալով բնի ամենավերին մասը, ծեր ճրնճողուկը ուրախ-ուրախ տարածեց իր փետուրները և կանչեց.

— Ես եմ, եղբայրներ: Շնորհ բերէք մեզ մօտ, մեր նոր բնակարանը:

— Սւազակ, — յանդիմանեց նրան քեռին ներքևից:

— Այդ ուր ես գնացել: Սպասիր, շուտով սարեակները կըգան. նրանք քեզ ցոյց կըտան: Փոքրիկ Սաքօն սաստիկ վշտացած էր, որ նրա բնի մէջ ամենասովորական ճրնճողուկն էր բուն գրել:

— Դու ամեն առաւօտ նայիր. այս քանի օրս կըգան սարեակները, ասում էր հայրը:

— Հերիք են կատակները, քեռի. կանչում է ծեր ճընճողուկը վերեւից. — Խաբել չես կարող... Իսկ սարեակներին մենք պատասխան կըտանք:

II

Ծեր ճնճողուկը տեղաւորւեց սարեակի բնի մէջ ինչպէս պատշաճ է ընտանեակէր թռչունին. հին բնից փոխադրեց թէ աղւամազը և թէ այն ամենը, ինչ որ հնարաւոր էր:

— Իսկ այժմ թող ազգականներս բնակեն այնտեղ, — իրան յատուկ բարեսրտութեամբ վրձուեց ծեր ճընճողուկը. — ես միշտ պատրաստ եմ վերջին ունեցածս էլ բարեկամին տալու... Թող ապրեն և ինձ, ծերունուս, օրհնեն:

— Տէտէք ինչ առատածեոն է դառել, — ծաղրում էին միւս ճնճողուկները, իր ազգականներին է տալիս: — Տեսնենք իրան որ դուրս անեն սարեակի բնից՝ ո՛ւր է գնալու:

Այն ամենը ասում էր ի հարկէ նախանձից և ծեր ճընճողուկը միայն ծիծաղում էր. թող խօսեն: Ո՛հ, նա շատ փորձեաժ էր, շատ բան տեսած... Նստել է իր տաք բնի մէջ և ինքնագոհութեամբ յիշում է իր կեանքի ձախորդութիւնները: Մի անգամ քիչ էր մտում այրէքը, երբ մտել էր ծխնելոյզը տաքանալու. մի ուրիշ

անգամ հազիւ ազատեց խեղդելուց. յետոյ շարունակ սառչում էր. մի անգամ էլ գերի ընկաւ Նազիկի թաւշանման թաթերի մէջ և կիսակենդան դուրս պրծաւ: Է, շատ անյաջողութիւններ և փորձանքներ է անցել նրա գլխով... Ժամանակ է հանգստանալու, — մտածում էր նա — ես երկար աշխատած ճընճողուկ եմ... Թող երիտասարդները փորձեն, թէ ինչպէս պէտք է ապրել աշխարհիս երեսին:

Որքան էլ ծիծաղելի էր ծեր ճընճողուկի աներեսութիւնը, բայց կամաց կամաց հաշտուեցին նրա հետ և նոյնիսկ ուզում էին հաւատալ, որ բունը իսկ և իսկ ճեր ճընճողուկի համար էր շինած: Այժմ սպասում էին սարեակների գալու վճռական րոպէին. ի՞նչ պիտի անի այն ժամանակ ծերունին, որ տէր էր դառել ուրիշի բնին:

— Սարեակն ինչ է — բարձրաձայն մատածում էր մեր ճնճողուկը — մի յիմար թռչուն, որ գիտէ միայն մի տեղից միւսը թռչել: Ա՛յ, մեր աքաղաղն էլ մի բան չէ, բայց գոնէ մի տեղ է նրատած, իսկ վերջն էլ արգանակ կըպատրաստեն նրանից... ուզում եմ ասել թէ յիմար աքաղաղը գոնէ կերակրի համար պէտքական է. իսկ սարեակը ինչի՞ է պէտք: Գալիս են ինչպէս խելագարներ, պտոյտ-պտոյտ անում, կշկշում... Թո՛ւ, նայելն իսկ անախորժ է:

—Սարեակները երգում են, — նկատեց քուչին, որին ձանձրացրին ճնճողակի շատախօսութիւնները — իսկ դու միայն գողանալ գիտես:

— Երգում են. և այդ երգ է կոչւում, — զարմացաւ ծեր ճնճողակը: — Հա, հա, հա... Ոչ, ներողութիւն, պարոններ, թէպէտ լաւ չէ ինքն իրան գովելը, բայց պիտի ասեմ, որ եթէ կայ մէկը, որ լաւ է երգում, այդ միայն ես եմ... Ես: Ես շարունակ երգում եմ, ամբողջ կեանքս... այ, լսեցէք՝ ծիւծիւ, հօր, ինչպէս է: Ծշմարիտ չեմ... Ինձ բողոքն էլ ականջ են դնում...

— Բաւական է, ծեր մասիարա:

Նոր բունը շատ յարմար բնակարան էր: Գլխաւորը, որ կտրից ամեն ինչ երևում էր: Հէնց որ հաւերին կուտ էին բերում, ճնճողակը նրանցից առաջ էր վազ տալիս, ինքը կշտանում և իր մարիկին էլ բաժին հանում: Նա յաջողեցնում էր քուչից էլ մի բան թողնել, մինչև վերջինս որջից դուրս էր գալիս: Ամեն տեղ էլ հասնում էր. հաւերի ոտքերի տակերն էր պլտոյտ գալիս, ձիու ախոռը մտնում, շատ անգամ նոյն իսկ սենեակն էր մտնում — նրա շատակերութեան և յանդգնութեան չափ ու սահման չկար: Այդ դեռ ոչինչ. նա շրջում էր և հարեան հայեաթները ու հատիկներից իրան բաժին հանում: Ամեն տեղ մտնում էր, ամեն տեղ գործ գտնում և ոչ ոքի բանի տեղ չէր դնում:

Եկաւ մարտ ամիսը: Օրերը տաք էին և պարզ: Ձիւնը ամեն տեղ սևացաւ, իջաւ, ջրով լցեց և այնպէս փխրուն դարձաւ, կարծես որդերի կերած լինէր: Ուռենու ճիւղերը կարմրեցին և լցեցին հիւթի առատութիւնից:

Փոքրիկ Սաքօն, առաւօտները հէնց որ աչքը բաց էր անում, իսկոյն մօտ էր վազում պատահանին որ տեսնի սարեակներն եկել են թէ ոչ: Օրերը անցնում էին իրար ետևից, իսկ սարեակները չըկային ու չըկային:

— Ապի, բնի մէջ միշտ այն ճնճողակն է նստած, գանգատուում էր նա հօրը:

— Սպասիր, շուտով կը պատժւի: Երեկ սև ագուաներ եկան, ուրեմն մեր սարեակներն էլ շուտ կը գան:

Իսկապէս որ, հարեան պարտէզը ծածկւած էր սև կէտերով, կարծես կենդանի ցանց լինէր: Իրանք գարնան առաջին հիւրերն էին, որոնք եկել էին հեռաւոր տաք հարաւից: Այնպիսի աղմուկ էին բարձրացրել, որ բաւական հեռուից լսելի էր — կատարեալ բազար էր:

— Է՛, կնիկ, այժմ պատրաստ կաց. — դեռ երեկոյեան շշնջում էր ծեր ճնճողակը իր ընկերուն: — Առաւօտը սարեակները կը գան... Ես նրանց ցոյց կը րամ. կը բանես: Ես ոչ ոքի ձեռք չեմ տալիս, թող ինձ էլ հանգիստ թողնեն: Նրանք իրանց համար, մենք էլ մեզ համար:

Ամբողջ գիշեր ծեր ճնճողուկը չքնեց և արթուն հսկում էր: Մի առանձին բան չըպատահեց: Առաւօտեան եկաւ պատիկ ժեռերի մի երամակ: Խեղօք թուշուներ էին, նստեցին ուռենու վրայ, հանգստացան և շարունակեցին իրանց ճանապարհը: Նրանք շտապում էին ժայռերի ծերպերը: Նրանցից յետոյ եկան չոբանխափուկները—առաջիններից աւելի համեստ: Ման էին գալիս չոբանխափուկները փողոցներով, պոչները տրամբամբացնում և ոչ ոքի չէին անհանգստացնում: Ծեր ճնճողուկը նոյն իսկ ուրախ էր նրանց տեսնելու: Պատահեցին և անցած տարւայ ծանօթներից:

— Հեռո՞ւ էիք գնացել, ախպրտիք:

— Ո՛հ, շատ հեռու:

— Իսկ այստեղ ձմեռը շատ ցուրտ էր:

— Ա՛խ, շատ:

— Մնաս բարով, ճնճողուկ. ժամանակ չունինք:

Այնպէս ցուրտ էր. իսկ բնի մէջ այնպէս տաք, ընկերուհին էլ քաղցր քնած էր: Հէնց նոր էր ծեր ճնճողուկը տաքացել, դեռ աչքն էլ չէր փակել, որ սարեակների առաջին երամբը շրջապատեց նրա բունը: Շրջապատեցին և այնպիսի աղմուկ բարձրացրին, որ ծեր ճնճողուկի դողն բնկաւ:

— Էյ, դու. դուրս կորի, կանչում էր սու-

րեակներից մէկը, պատուհանից ներս նայելով:

— Դէ, դէ, շտապիր, ռադ եղիր:

— Դո՞ւ սիլ ես... ես այստեղի տէրն եմ: Հեռացիր այստեղից. ես կատակներ չեմ սիրում...

— Դու դեռ խօսո՞ւմ ես, յանդուգն:

Թէ ինչ պատահեց յետոյ, պատմել իսկ զարհուրելի է: Կարգադրիչ սարեակը մտաւ բունը, իր երկար և բզի նման սուր կտուցով ճրնճողուկուհուն վզակոթից բռնեց և դուրս ձգեց պատուհանից:

— Օգնեցէք, օգնեցէք, գոռում էր ծեր ճրնճողուկը, կծկելով անկիւնում և կատաղի դիմադրելով: Թալանում են... օգնեցէք. վայ, վայ, սալանեցին:

Ինչքան էլ դիմադրեց, ինչքան էլ կուռեց, բայց վերջ ի վերջոյ խայտառակութեամբ դուրս ձգեց բնից:

III

Զարհուրելի առաւօտ էր: Առաջին վայրկեանին ծեր ճրնճողուկը չէր կարողանում հասկանալ թէ ինչպէս պատահեց դժբաղտութիւնը... Ո՛հ, սա տրաքւելու բան է: Բայց դրա հետ մի կերպ կարելի էր հաշուել: Նա բնակւել էր ուրիշի բնի մէջ, եկան տէրերը և հեռացրին այստեղից — և ուրիշ ոչինչ: Եթէ ճրնճողուկն էլ սարեակի պէս

կառուցի փոխարէն բիզ ունենար, նա էլ կյաղ-
թէր... Բանն այն է որ ամօթ է. այդ էլ վատ
է երբ մարդ պարծենում է, բղաւում, չարա-
խօսում.—Ա՛հ, ի՛նչ վատ է:

—Ի՛նչ վախացրիր սարեակներին. — կանչում
էր աքաղաղը հայեաթից:— Ես թէպէս մենակ
արգանակի եմ պէտքական, բայց իմ բունը ու-
նիմ, իսկ դու հիմա թուչկոտա մի ստիգ վրա...
Անիծեալ շատախօս: Հախդ է:

—Դ՛ու ինչ ես ուրախանում, — հայհոյում էր
ծեր ճրնճղուկը: — Սպասիր ես քեզ ցոյց կըտամ...
Ես ինքս իմ կամքով թողեցի բունը, ինձ համար
մեծ էր, արանքներից էլ փչում էր:

Ողորմելի ճրնճղուկին նստել էր կառուրին
խեղճացած և յուսահատ. նրա տեսքը աւելի գայ-
րացրեց ծեր ճրնճղուկին: Նա մօտ թուաւ նրան
և սաստիկ կտցահարեց գլխին.

—Ի՛նչ ես յիմարի պէս նստել. ինձ էլ
խայտառակում ես... գնանք նախկին բունը և
պրծաւ գնաց: Իսկ սարեակների հետ ես հաշիւս
կըտեսնեմ:

Բայց այնտեղ բնի մէջ տեղաւորւած ազ-
գականները ոչ մի պայմանով չուզեցին գիշել:
Բարձրացրին աղմուկ, աղաղակ և դուրս արին
քեռուն. սա արդէն սարեակներից էլ խայտառակ
բան էր: Հէնց իր ազգականները դուրս են ա-
նում իրան. ինքը չէր որ աշխատում էր նրանց

համար: Արի ու սրանից յետոյ մէկին լաւութիւն
արան: Առանց պատճառի վիրաւորեց ընկերուհուն,
կորցրեց բունը և ինքն էլ ընտանիքով դատարկ
մնաց կտուրի վրա նստած: Մէկ էլ տեսար եկաւ
բազէն և պատառ-պատառ արաւ: Ծեր ճրնճղուկի
սիրտը կտորւեց, նստեց կարի ծայրին մի քիչ
ուշքի գալու և խորը ախ քաշեց: Է՛հ, շատ դժւար
է լուրջ թուչունի համար ապրել էս աշխարհիս
երեսին:

—Ի՛նչ պէտք է անենք, — ողբաձայն կրկնում
էր ճրնճղուկուհին: Ամենքը բուն ունեն... Շու-
տով ձագեր կունենան. իսկ մենք ինչպէս տես-
նում եմ կըմնանք կտրի վրա նստած:

—Սպասիր, այ կնիկ. կըտեղաւորւենք:

Իսկ ամենամեծ խայտառակութիւնը գեռ
յետոյ էր գալու: Փոքրիկ Սաքօն դուրս վագեց
սենեակից և ուրախութիւնից ծափ տւեց, որ
սարեակները եկել են. նա չէր կշտանում սա-
րեակներին նայելուց: Հայրն էլ դարձանում էր
և ասում.

—Տես ինչ գեղեցիկ են, կարծես մետաք-
սից լինեն շինած: Իսկ ի՛նչպէս են երգում...
Ուրախ թուչուններ են:

—Որտեղ է ծեր ճրնճղուկը, ապի. այն որ
ապրում էր սարեակների բնում: Տես, տես. նրա-
տել է կտրի վրա... Ի՛նչ ծիծաղաշարժ է, փե-
տուրները ցցել է:

— Այո, նա միշտ էլ այդպէս անշնորհք է: Ի՞նչ է. չեմ հաւանում. — դարձաւ հայրը ճրնճ-դուկին: Մի խցկւի այնտեղ. ուր քեզ չեն հրաւիրում. քեզ համար չէինք շինել բունը:

Մինչև անգամ հաւերն էլ էին ծաղրում դժբաղդ ճրնճդուկին: Տեսէք թէ ի՞նչ տեղը հասաւ... Խեղճը նոյն իսկ լաց եղաւ վշտից. բայց յետոյ խելքը գլուխը հաւաքեց և խրախուսեց:

— Ի՞նչ էք ծիծաղում— հարցրեց հպարտ ծերուկը նրանց: — Հա՛, ի՞նչ է. ճշմարիտ է սխալմունք գործեցի, բայց էլի ձեզանից խելօք եմ... Իսկ ամենից գլխաւորը՝ ես ազատ թռչուն եմ: Ապրում եմ Աստծու տւածով, իսկ մարդկանցից ոչինչ չեմ մուրում: Ինչ կըլինէք դուք, բոլորդ, եթէ քեռին ձեզ չըկերակրի և խմացնի: էյ, քուչի, կըստակէիր սովից, դու էլ, յիմար աքաղաղ. ձին էլ, կոմս էլ: Իսկ ես միշտ իմ գլուխս կը պահեմ: Եդ է է.. Այ ես ինչպիսին եմ... Հիմա էլ բանս կըզբստեմ, մի քիչ ժամանակ տւէք... Այն հատիկները, որ ես երբեմն հաւաքում եմ ձեր հայեաթում, էն էլ իմ աշխատածն է: Ո՞վ է մժղուկ բունում, թրթուռ գըտնում, ամեն տեսակ ճիճու որսում: Բոլորը ես.. ես:

— Գիտենք ինչպէս ես գտնում որդերը— նկատեց աքաղաղը, աչքով անելով սարեակնե-րին: — Բանջարանոցում կըցանեն սիսեռ ու բակ-լա: Մէկ էլ տեսար հաւաքւեցին ճրնճդուկները:

բոլորը փչացրին, իսկ սիսեռն ու բակլան կե-րան: Գողութեամբ ես ապրում, ճրնճդուկ, խոս-տովանիր:

— Գողութեամբ: Ե՞ս. — զայրացաւ ծեր ճրնճ-դուկը: Ես մարդու առաջին բարեկամն եմ... մենք միշտ միասին ենք լինում, ինչպէս վայել է բա-րեկամներին. որտեղ նա է— այնտեղ եմ և ես: Ես բոլորովին անշահասէր բարեկամ եմ... մեր քեռին երբեիցէ մի բունց վարսակ տւել է ինձ: Չի էլ հարկաւոր... Ի հարկէ վիրաւորական է երբ նորեկներին ամեն տեսակ պատիւ են ցոյց տալիս: Նոյն իսկ անիրաւութիւն է: Իսկ դուք այդքան էլ չէք հասկանում. որովհետև մէկդ միշտ լծի տակ է, միւսդ շղթայւած, երրորդդ հա-ւատանն է նստած... Իսկ ես ազատ թռչուն եմ և այնտեղ ապրում եմ իմ բարի կամքով:

Երկար խօսեց ծեր ճրնճդուկը, վրդոված իր բարեկամ-մարդու խարդախութիւնից: Մէկ էլ անակնկալ կերպով անյայտացաւ... Չըկայ ծեր ճրնճդուկը մէկ, երկու օր, չըկայ ու չըկայ:

— Երեւի վշտից սատկել է, — վճռեց աքա-ղաղը: — Եթէ լաւ մտածենք, թռչուններից ամե-նաանմիտն է:

Անցաւ ամբողջ մի շաբաթ: Մի առաւօտ նա կրկին երևաց կտուրին, ուրախ և ինքնազոհ:

— Ես եմ, ախպրտիք, — ճրուռոկեց նա հպար-տութեամբ: — Ի՞նչպէս էք:

2376 371

— Դու դեռ կենդանի ես, ծերուկ։
 — Փառք Աստուծու... Նոր բուն ունեմ։ Կա-
 բան է... այս անգամ արդէն քեռին ինձ համար
 է շինել։

— Ով գիտէ, էլի խաբում ես։
 — Հը, ուզում էք ասեմ ձեզ։ Ոչ, սիրելի-
 ներս, այժմ էլ ինձ չէք կարող խաբել... Մնացէք
 բարով։

Ծեր ճընճողուկը սուտ չէր ասում։ Նա իս-
 կապէս որ նոր բուն էր գտել։ Բանջարանոցում,
 մարագի մօտ կանգնած էր մի հին խրուիլակ.
 փայտի վրա ինչ որ ցնցոտիներ էին ծածանուում,
 իսկ վերեւից անցրած էր մի մեծ հին գլխարկ,
 Այստեղ էր, որ մեր ճընճողուկը շինել էր իր
 բունը, այստեղ նրան ոչ ոք ձեռք չի տայ, ո-
 ռովհետեւ ով կենթադրի թէ այստեղ բուն կայ և
 խրուիլակից էլ կը վախենան։ Սակայն բանը
 շատ տխուր վերջ ունեցաւ։ Ճընճողուհին զը-
 տակի մէջ ճուտեր հանեց. մի անգամ քամին
 փչեց և գլխարկը քշեց հեռու, բնի հետ միասին։
 Ծեր ճընճողուկը տանը չէր և երբ վերադարձաւ՝
 գտաւ միայն սատկած ճուտերին և նրանց ող-
 բացող մօրը. մայրն էլ ճուտերի մահից յետոյ
 երկար չապրեց. չէր ուտում, հետզհետէ նւա-
 դում էր, անշարժ նստած մի ճիւղի վրա։ Այդպէս
 էլ մեռաւ վշտից... Ախ, ինչպէս կսկծաց ծեր
 ճընճողուկը, ինչքան ողբաց և լացեց։

Եկաւ աշունը. բոլոր չւող թռչունները
 գնացին դէպի տաք հարաւը։ Ծեր ճընճողուկը
 միայնակ նորից ապրում էր սարեակների ա-
 մայի բնի մէջ։ Նա իրան շատ վատ էր զգում
 և համարեա թէ էլ չէր ճըռուողում։ Երբ եկաւ
 սուղին ձիւնը և փոքրիկ Սաքօն սահնակը ձեռ-
 քին դուրս վազեց հայեաթը, նրա առաջին հա-
 յեացքը ընկաւ ծեր ճընճողուկի անշնչացած փոք-
 րիկ դիակի վրայ։ Ողորմելին ստուել էր։

— Ափսոս, — փնթփնթում էր աքաղաղը խո-
 րիմաստ կերպով — կարծես մէկը պակաս լինի...
 միշտ ճըռուողում էր, ամեն տեղ պտտում, ա-
 մենքի հետ խօսում։ Հայեաթը տխուր է ա-
 ոանց ծեր ճընճողուկի։

ՃԻՃՈՒ

I

Մեր գաւառական քաղաքում խենթ Եաշին միշտ ձիճու էին կանչում: Միջահասակ մի ծերուկ էր նա, կարճ միջուքով և շարունակ ժպտացող մուգ աչքերով: Ամառ-ձմեռ նա շրջում էր պատուտած վերարկուով և մորթէ գդա-կով: Եաշին անբաժան ձեռքին բռնած ունէր մի երկար փայտ, որը անդադար շարժում էր օդի մէջ, կարծես աներևոյթ թշնամիներից պաշտպանելիս լինէր: Երբ նա մէկին պատահում էր, սիրալիր կերպով ասում էր՝ «բարև... Ո՛ւր ես գնում»:

Առհասարակ ձիճուն շատ ողորմելի արարած էր: Ո՛րտեղ էր նա բնակւում, ի՞նչով, կամ ի՞նչպէս էր գոյութիւնը պահպանում—յայտնի չէր. այդ ոչ ոքի չէր էլ հետաքրքրում: Բոլորն էլ սովորել էին տեսնել ձիճուին, և տարօրինակ էր թւում երբ նա չէր երևում փողոցներում:

Մեզ, աշակերտներին համար, ձիճուն մի ծիծաղաշարժ մարդ էր, որի գլխին առանց խղճահարւելու թափւում էին մեր բոլոր մանկա-

կան չարութիւնները: Ամենից շատ մեզ դուր էր գալիս նրան համբերութիւնից հանելը: Ժրգտներես և բարի ծերուկը զայրանում էր և փայտը ձեռքին ընկնում մեր ետևից: Նրան զայրացնելը շատ հեշտ էր: Պատահում էր ձիճուն և բարեսիրտ կերպով ասում՝

—Բարև... ո՛ւր ես գնում:

—Այ բերելու...

Այդքանը բաւական էր և ձիճուն ընկնում էր վիրաւորողի ետևից: Ի հարկէ մեր տղայական ոտները աւելի արագ էին փախչում քան ծերուկինը և ձիճուն մի որևէ անկիւնում կանգնած երկար ժամանակ հայհոյում էր: Այս չար խաղը հետևեալ ծագումն ունէր: Մի օր երբ ձիճուն դեռ երիտասարդ էր, եկել էր շուկայ աղ գնելու: Պանութպանները ուզեցել էին հանգամանքից օգտուելով կատակ անել նրա հետ: Երբ նա աղը ձեռքին տուն էր գնում, մէկը կանդ-նեցրեց նրան.

—ձիճու, ի՞նչ ես գնել:

—Աղ...

—Ախր քեզ խաբել են, և որդունքով լի աղ են տւել:

Այդքանը բաւական էր, որ ձիճուն յետ վազէր աղը ծախող վաճառականի մօտ, հայհոյէր նրան, իսկ աղն էլ երեսին շարտէր: Յիմար վաճառականներին շատ ծիծաղաշարժ թուաց այդ

և սկսեցին հալածել ճիճուլին որդնոս աղով. իսկ յետոյ այդ չար խաղը շարունակեցին դպրոցական տղաները:

Իսկ ճիճուլ մականուներ տւել էին ծերունի Եաշին այն բանի համար, որ նա բոլոր միջասուներին ասում էր ճիճուլ, իսկ բոլոր թուշուներին— ագուս: Սենեակի ճանճը— ճիճուլ էր, մեղուն, թիթեւը, մոծակը նոյնպէս ճիճուլ էին և այլն: Այս բանն էլ էր ամենքին զւարճութիւն պատճառում և անթիւ անգամ հարցնում էին՝

— Իսկ որդը նոյնպէս ճիճուլ է:

— Ճիճուլ է:

— Օ՞ճը...

— Չըզիտեմ...

Ճիճուն ամբողջ իր կեանքը անցրել էր քաղաքում և ոչ մի անգամ քաղաքից դուրս չէր գնացել: Այդ պատճառով գաղափար անգամ չուներ օձի մասին: Այդ էլ ամենքին ծիծաղելի էր թւում:

Իսկ ամենից զւարճալին նրան պաշտօնի մասին խօսեցնելն էր: Ծեր Յագօն ամբողջ կեանքում պաշտօն էր որոնում և, ի հարկէ, չէր գտնում: Նա ամենքին առաջարկում էր իր պատրաստակամութիւնը:

— Ի՞նչ տեսակ պաշտօն ես ուզում, ճիճուլ:

— Հը այնպիսի էլի... ամեն կերպ կաշխատեմ:

— Իսկ ի՞նչքան ուձիկ կուզենաս ստանալ:

— Ամիսը չորս շաբաթ, իսկ հինգերորդը քնել:

— Լա՛ւ վարձատրութիւն է... իսկ տօներին պարգև էլ կուզենաս ստանալ:

— Ի՞նչ ասել կուզէ. ի հարկէ... մի ֆունտ ծուխ ամեն տօնին, ինչպէս ստանում են բոլոր պաշտօնեաները:

Ի հարկէ, այս բոլոր ծաղրաբանութիւնները ճիճուն չէր կարող իր խելքով հնարած լինել, այլ միայն կրկնում էր ուրիշների ասածները:

II

Մուսյլ աշուն էր, անընդհատ անձրևներով, սառը քամիով, վաղահաս ցրտերով և այն անախորժ ձիւնով, որ մի օրից արդէն հալում և ցելի է դառնում: Չմեռ էր, սառը բուք, ձիւն և այնպիսի ցուրտ, երբ թուշունը թուշելու ժամանակ սառչում է: Վաղահաս գարուն էր, խաբուսիկ տաքութեամբ և գարնանային բազմաթիւ հիւլանդութիւններով, ցրտահարութիւններով. տարւայ այդ երեք եղանակներին շատերն են մահացել, այնպիսի մարդիկ, որոնք բնակւում էին տաք աներում, քնում էին փափուկ անկողիններում, հագնում տաք շորեր, ուտում և

խմում ուղածի չափ: Այն, նրանք մեռնում էին, այդ երջանիկ մարդիկը, իսկ Ճիճուն ապրում էր և շրջում ցրտին իր պատուած վերարկուով: Ո՞րտեղ էր ապրում, ի՞նչով էր կերակրում, ինչպէս հագնւում— միայն Աստծուն է յայտնի: Այդ դեռ ոչինչ. ամեն եղանակին և ցրտին Ճիճուն մասնակցում էր բոլոր թաղումներին, հարստի թէ աղքատի, և ննջեցեալներին ուղեկցում մինչև գերեզմանատուն: Ճիճուն միշտ գնում էր հանդիսականների առաջից, զբնում էր առանց զլխարկի, ձեռնափայտը շարժելով:

Եկաւ բուն դարունը. արևոտ, տաք ջրերով, կանաչ խոտերով, գարնան առաջին ծաղիկներով: Մեր դասարանը աւելի փոքր, մութ և փոշոտ էր թւում: Գանւեցին նոյն իսկ այնպիսի խելօք տղաներ, որոնք նախանձում էին խենթ Ճիճուի վայելած կատարեալ ազատութեան:

Մի անգամ, երբ դասերից յետոյ աշակերտներս խմբովին դուրս թափւեցինք փողոց, Ճիճուն հանդիպեց մեզ դպրոցի սրահի մօտ:

— Բարև... բարեսրտութեամբ բարեւոյց նա մեզ ամենքիս:

— Ա՛, Ճիճու, բարով:

Մեր սովորութեան համեմատ շրջապատեցինք նրան և սկսեցինք ամեն կողմից հարցեր տեղալ:

— Ի՞նչպէս ես, Ճիճու:

— Ոչինչ, փառք Աստծու... Պաշտօն եմ զբտել:

— Ի՞նչ պաշտօն:

— Աստիճանաւոր եմ... Հն... ամեն ամսին ոտճիկ, տօներին էլ պարգև...

— Ի՞նչ պէտք է անես:

— Լաւ պաշտօն է... ես ժամագործի խանութ եմ բաց արել:

Ի հարկէ մենք մի կուշտ ծիծաղեցինք, և մեզ հետ միասին ուրախ-ուրախ հրճում էր նաև ծեր Ճիճուն:

— Ի՞նչ տեսակ ժամացոյցներ ունիս, այ ճիճու:

— Այ, տեսէք:

Ճիճուն կռնատակից հանեց մի փայտէ տուփ և հպարտութեամբ ցոյց աւեց մեզ:

— Դա ժամացոյց չէ, Ճիճու:

— Ոչ, ժամացոյց է... զիշեր և ցերեկ բանում է:

Զգուշութեամբ բաց արեց տուփի խուփը և մենք տեսանք նրա տակին այս և այն կողմը վազվզող մի փոքրիկ բղէկ: Այս արդէն աւելի քան դարձալի էր:

— Ճիճու, ծախիր ժամացոյցդ:

— Գնիր...

— Որքան արժէ:

—Հարիւր բուբիլ:

Մի չարածճի խփեց ծերունու ձեռքին և նրա ժամացոյցը զլուրեց գետին: Մենք թափուեցինք այս ու այն կողմը, իսկ ճիճուն բարձրացրեց իր ժամացոյցը, նայեց տեղն է արդեօք բզէզը և հանդարտեց:

—Բարով. —ասաւ նա—զնում եմ ծառայութեան:

Նա բարեւում և մնաս բարեւ էր ասում միշտ միևնոյն մէկ բարով—«Բարով»:

—Վերցրու մէկ կողակէկ ժամացոյցիդ համար. —առաջարկեց մէկը:

Բայց ճիճուն էլ ոչ մի ուշք չէր դարձնում մեզ վրայ:

Անցաւ երկու շաբաթ: ճիճուն ժամացոյցը ձեռքին շրջում էր քաղաքի փողոցներով և անսահման երջանիկ էր զգում իրան:

Մի առաւօտ, երբ մենք հաւաքուում էինք դպրոցը, դռան մօտ, փայտէ նստարանի վրայ, որտեղ սովորաբար հերթապահութիւն էր անում գիշերապահը, նստած էր մեր ճիճուն և դառնագին լալիս էր:

—Ճիճու, ի՞նչ է եղել:

Նա կամաց հեծկտում էր, ինչպէս հեծկտում են փոքրիկ երեխաները, և առանց ոչինչ ասելու ցոյց տւեց ժամացոյցը: Փայտէ տուփի յատակին ընկած էր սասկած բզէզը... այս օրւայ պէս

յիշում եմ վշտահար ծերունուն և նրա լացակուժած դէմքը, որի վրայից կաթկթում էին ծերութեան արտասուքները:

Ո՞վ չէ տեսել, թէ ինչպէս են մարդիկ լաց լինում: Բայց այստեղ, մեր առաջ լալիս էր դժբաղդ, խենթ ճիճուն, այն ճիճուն, որին մենք սովոր էինք ծաղրել ու անարգել:

Ամենքս էլ յանկարծ խղճահարուեցանք: Չէ որ լաց էր լինում ոչ թէ խենթը, այլ կենդանի մարդը. այն, այն մարդը, որին մենք մինչ այդ վայրկեան չէինք նկատում մեր մանկական թեթևամտութեան պատճառով: Բոլորս էլ թէ խղճում էինք ծերուկին և թէ ամաչում արածներինս:

ՊԱՌԱՒ ՄՈՌԱՆԻ ԽՈՍՏՈՎԱՆՔԸ

Բնականից ես մի բարի կատու եմ և եթէ պատահում է երբեմն, որ մէկին շանգոռում եմ, հաւատացնում եմ որ ուրիշներն են պատճառ լինում: Երևակայեցէք որ ձեզ քաշում են պոչից, կամ քիթը խուտուտացնում, վզից բռնած քաշքշում և այլն: Ճշմարիտ սա շատ անախորժ բան է:

Ես սկզբում խեղճ-խեղճ մլաւում եմ, իսկ եթէ այդ չի օգնում, այն ժամանակ արդէն շանգոռում եմ:

Ո՛հ, այդ սիրունիկ երեխաները ում ասես համբերութիւնից չեն հանի:

Երբ ես դեռ յիմար փոքրիկ էի, մարդկանց շատ էի հաւատում: Կանչում էին թէ չէ, իսկոյն մօտենում էի, բարձրանում ծնկներին և աչքերը փակելով քնքշութեամբ մլաւում: Ամենից շատ փաղաքշում էր ինձ դայեակը. նա վաւարանի մօտ փափուկ տեղ էր շինել ինձ համար: Երբեմն գրկում էր, փաղաքշում և ասում.

— Ի՞նչ փոքրիկ ես, յիմար... բոլորովին յիմար...

Դժբախտաբար շուտով համոզւեցի, որ իսկապէս յիմար եմ:

Սաքօն և Գիքօն շատ պզտիկ էին: Նրանք էլ սիրում էին ինձ, բայց նրանց փաղաքշանքը միշտ էլ կոպիտ կերպով էր արտայայաւում: Օրինակ, եթէ ձեզ բռնեն գլխից և սենեակից նսենեակ քաշքշեն, բաւական անախորժ գրութիւն է չէ: Ես ամբողջ ոյժովս գիմադրում էի. հեռուից այս տեսարանը շատ ծիծաղաշարժ էր և մանուկներին շատ էր զարճացնում:

— Ի՞նչ ծիծաղելի է, ասում էին Սաքօն ու Գիքօն — իսկ եթէ պոչից բռնենք և մեր շուրջը պտոյտ տանք:

Կամ Բնչպէս էք հաւանում այս տեսարանը. Սաքօն բռնում է ականջիցս և քաշելով ման է ածում բոլոր սենեակները, մինչև որ մեծերից մէկնումէկը վերջ էր դնում այս անողորմ զբաղմունքին:

Սաթիկն և Նունիկը աւելի գթասիրտ էին և շատ անգամ պաշտպանում էին ինձ. սակայն նրանք էլ էին երբեմն չարչարում: Մանաւանդ Նունիկը սիրում էր խաղալ ինձ հետ և նրա փաղաքշանքները շատ անգամ անհանգստացնում էին ինձ: Օրինակ, նոր էի ճաշը վերջացրել, մի անկիւն քաշած ուզում էի փոքր ինչ հանգրստանալ. յանկարծ Նունիկը գրկում է մէջքիցս և խելագարի նման վազվզում սենեակում: Եթէ

չանգոտում եմ, քաշում է ականջիցս և ասում.

— Ախ, ինչ շար կատու է... ինչ անտանելի...

Բայց ես չէի բարկանում նրա վրայ. նուսիկը բարի աղջիկ էր և մենք շատ անգամ թուղթ էինք խաղում: Նա թուղթը կապում էր երկար թելի ծայրից, իսկ ես վազում էի նրա ետևից: Ձեք կարող երևակայել թէ ինչպէս թուղթը նման է մկան...

— Օ, ինչ ծիծաղելի է — բղաւում էր նուսիկը, թեւը բռնած վազվզելով սենեակներում:

Այս խաղն էլ վատ վերջ ունեցաւ, այսինքն լաւ վերջ չունեցաւ միայն ինձ համար: Սաթիկին շատ դուր եկաւ իմ այդպէս խաղալը և ուղեց մի նոր խաղ հնարել:

— Սիրելի մուսան կառուիկս, արի ինձ մօտ — ասաց Սաթիկը սիրալիր ձայնով:

Ես սիրում եմ երբ ինձ փաղաքշում են և վստահութեամբ գնացի նրա մօտ: Սաթիկը մի ձեռքով շոյում էր մէջքս, իսկ միւսով զարմանալի ճարպիկութեամբ թղթի կտորը կապեց պոչիցս: Մանկական միամտութեամբ ես բան չը հասկացայ, միայն մի տեղից թղթի խշշոցի ձայն էի լսում: Այդքանը բաւական էր, որ նետի պէս ցած թռչէի Սաթիկի գրկից: Երևակայեցէք զարմանքս և սարսափս, երբ թուղթն էլ վազեց իմ ե-

տևից... Ես նրանից էի փախչում, նա ինձ էր արածում...

Սաթիկն ու նուսիկը հռհռում էին, մինչևեռ ես յատակի վրայ թաւալ-թաւալ էի անում, դուր աշխատելով բռնել անիծեալ թուղթը, որ ամառութեամբ հայածում էր ինձ: Գլուխս պըտոյա եկաւ, աչքերս արիւնով լցւեցին և բանը լերջացաւ նրանով, որ անզգայ գլորեցի յատակի վրա: Ասացէք ինդրեմ, ինչ ծիծաղելի բան այս այստեղ:

Օ, ես այն ժամանակ փոքր էի և յիմար սյփամ մմեն բան լաւ եմ հասկանում... էլ չեն լարող թղթով ինձ խաբել:

Միայն մի բանի հետ չեմ կարողանում ոչ ՚ի կերպ հաշտել: Պառկում եմ ինձ համար, իրհում, բայց հէնց որ մի շարածձի սեղանի տակ կամացուկ չանգոտում է, ես կայծակի արատութեամբ վեր եմ թռչում և վազում բռնելու սյն մուկը, որ իսկի գոյութիւնն էլ չունի:

«Հ Ա Ս Կ Ե Ր Ի» ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1. Հեղ. Մելիք-Հայկազեան, Գոսն օր գեանի տակ 20 Կ
2. Օսկար Ռալլը, Պրինցն ու ծիծեռնակը . . . . . 20 Կ
3. Ստ. Լիսիցեան. Գաջ ճամբորդներ 25
4. Աթ. Խնկոյեան. Գիւղացին ու արջը 25
5. Ստ. Լիսիցեան. Գաջ զինւորներ, պիէս 8
6. Ռ. Պատկանեան, Չախու 20
7. Ստ. Լիսիցեան. Սոված գալը 10
8. Կլաւդիա Լուկաշեիչ. Քեռի Միօ 20
9. Կարլ Էվալդ. Երկերն ու գիտաստղը 12
10. Կապուան. Ֆիօրէ փերին, Ասեղ 12
11. Իւանովիչ. Աւօենց Ստեփանը 20
12. Կ. Լուկաշեիչ. Ծաղիկների մէջ 12
13. Աթ. Խնկոյեան. Աղւէսն ու արջը 20
14. Նիկ. Սարգսեան. Կենդանիների գոյները . . . 15
15. Բրեա Հարա. Մլիս 12
16. Է. Սիւսոն-Տօմսոն Կախականջիկը 12
17. Գ. Շւար. Արագսնաւորդները 25
18. Աթ. Խնկոյեան. Պապն ու շաղգամը 12
19. Կար. Միրիանեան. Մայրը 12
20. Յովհ. Թուման. Բէֆ անոշին քէֆ չի պակսիլ . 20
21. Պուշկին. Բնած գժխուհին 20
22. Ն. Սարգսեան. Թէ ինչու համար է ծաղիկը 20
23. Նոյն. Թէ ինչպէս են տարածուած սերմերը . 20
24. Կարլ Էւալդ. Տաներկու քոյր 10
25. Ֆէրրօ. Տօնի համար 10
26. Աթ. Խնկոյեան. Փեսացու մօւլը . . . . .
27. Աթ. Խնկոյեան. Աղւէսն ու Կոունկը 10
28. Մամին-Միրիբեակ. Ծեր ճնճուկը, ճիճու,
պառաւ Մոռանի Սոստովանըը. Թարգմ.
օր. Ն. Աղանեան. 12

BΦ